

Agendering en regievoering via Kennistafels

Verkenning Kennistafel PACT

Ditte Lockhorst

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Samenwerking tussen praktijkexperts en onderzoekers	5
3	Methode	6
4	Resultaten	7
	4.1 Achtergrond bij Kennistafel PACT voor Kindcentra	7
	4.2 Samenstelling en selectie van deelnemers.....	8
	4.3 Structuur en werkwijze.....	10
	4.4 Motivatie van deelnemers.....	12
	4.5 Verloop samenwerking.....	13
	4.6 Financiering en borging	13
	4.7 Opbrengsten	14
	4.8 Lessons Learned volgens respondenten.....	15
5	Betekenis resultaten voor agendering en regievoering Kennisinfrastructuur	17
	5.1 Wat weten we al over de Kennisinfrastructuur: randvoorwaarden.....	17
	5.2 Waar staat de Kennistafel PACT nu, context lessons learned	17
	5.3 Lessons learned in relatie tot agendering en regievoering Kennisinfrastructuur voor het onderwijs	18
	5.3.1 Doelstelling	18
	5.3.2 Organisatiekenmerken	19
	5.3.3 Samenwerking en werkwijze	21
	Literatuur	23

1 Inleiding

De PO-Raad, in de persoon van dhr. Sander Dankelman, heeft Oberon gevraagd te onderzoeken op welke manier de bestaande Kennistafel PACT een model zou kunnen zijn voor het proces van samenstellen van een R&D-agenda als onderdeel van een Kennisinstructuur voor het onderwijs. Deze agenda moet de kennis of kennisbehoefte en bestaande kennisbasis zichtbaar maken en kennisontwikkeling (middels onderzoek) agenderen.

Het samenstellen van een R&D-agenda vraagt veel uitwerking en daarmee een langdurig gesprek en samenwerking tussen praktijkexperts en onderzoekers. De PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, VSNU en de Vereniging Hogescholen als initiatiefnemers voor de duurzame ontwikkeling van een Kennisinstructuur zijn op zoek naar een manier om dit gesprek vorm te geven en te voeren. In een project van het Kinderopvangfonds, waar gewerkt wordt aan de ontwikkeling van inclusieve kindcentra voor kinderen van 0-12 jaar (het project PACT), wordt gewerkt met een zgn. Kennistafel. 'Aan' deze tafel hebben zowel praktijkexperts als wetenschappers een plaats. Samen werken zij aan de kennisagenda van PACT.

De vraag vanuit de PO-Raad aan Oberon is de Kennistafel van PACT te onderzoeken met het doel na te gaan of een Kennistafel een mogelijk geschikte manier is om het duurzame gesprek tussen praktijkexperts en wetenschappers vorm te geven en welke lessen te leren zijn van deze Kennistafel voor een model van duurzame gespreksvoering rondom de Kennisinstructuur. Het gaat dan om agendering en regievoering.

De volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

1. Wat zijn de doelstellingen van de Kennistafel van PACT, hoe is de Kennistafel vormgegeven en welke werkwijze hanteren zij?
2. Welke lessen zijn er te leren uit de Kennistafel van PACT voor de vormgeving van de samenwerking tussen praktijkexperts en onderzoekers bij de agendering en regievoering van de Kennisinstructuur?

Op basis van de antwoorden op deze onderzoeksvragen (hoofdstuk 4) worden aanbevelingen geformuleerd ten aanzien van het gebruik van het model van een Kennistafel en de (on)werkzame ingrediënten binnen dat model voor de agendering en regievoering van de Kennisinstructuur (hoofdstuk 5).

2 Samenwerking tussen praktijkexperts en onderzoekers

Het samenstellen van een Kennisinstructuur vraagt om een duurzame gespreksvoering en samenwerking tussen praktijkexperts en onderzoekers van universiteiten en hogescholen. Dit duurzame gesprek richt zich op inventarisatie van kennisbehoefte, kennisontsluiting en de samenstelling van een onderzoeksagenda. Daarnaast gaat het ook om de regie van uitvoer van deze agenda. Dit vraagt om een intensieve en langdurige samenwerking van mensen uit verschillende organisaties. Daarbij zal ieder vanuit zijn of haar eigen domein een eigen perspectief op de samenwerking en het doel van de samenwerking hebben. Om tot een goede samenwerking te komen zullen de gesprekspartners een gezamenlijke 'community' moeten gaan vormen. Het werken als een 'community' aan een gedeelde uitdaging, hier de agendering van een Kennisinstructuur, vraagt om (Admiraal, Lockhorst en van der Pol, 2012):

1. Wederzijds vertrouwen en eigenaarschap

2. Gelijkwaardigheid: het erkennen van elkaars expertise
3. Een gedeeld repertoire van interactie en communicatie

Gemeenschappelijkheid en vertrouwen zijn binnen een samenwerking van groot belang voor het behalen van resultaten (Bronkhorst, Meijer, Koster, Akkerman en Vermunt, 2013). Het gaat daarbij om de onderlinge afstemming van doelen en verwachtingen (Frost, Akmal en Kingrey, 2010). Gedeeld eigenaarschap is ook van belang. Door het kunnen plaatsen van de resultaten van de samenwerking binnen de eigen praktijk ontstaat eigenaarschap: vertrouwen in elkaar en het slagen van de samenwerking (Avgitidou, 2009).

Omdat betrokkenen verschillende achtergronden en expertise hebben is het belangrijk dat er erkenning is van elkaars expertise (Meijer, Oolbekkink, Meirink en Lockhorst, 2013).

Tot slot is een goede samenwerking gebaat bij een gemeenschappelijke taal en een goede afstemming van taken en verwachtingen en een heldere communicatie hierover. Een coördinator kan hierbij een belangrijke rol spelen (Krüger, 2010).

Samenwerking tussen onderzoekers en praktijkbetrokkenen leidt tot complementaire kennis en levert verbeterde condities op voor het formuleren van relevante onderzoeksvragen en voor het toepassen van onderzoeksbevindingen in de praktijk (Zuiker et al., 2017). Daarbij is het belangrijk dat een gezamenlijk doel of ambitie wordt vastgesteld (Lockhorst et al. 2015) evenals de belangen die communityleden hebben bij deze doelstelling of ambitie (Borthwick et al. 2003). Goede communicatie over gezamenlijke doelen, verwachtingen en taakverdeling is noodzakelijk om continuïteit te waarborgen (Zuiker et al. 2017).

Bij de vorming van een community zullen zowel praktijkexperts als onderzoekers uit hun bekende domein moeten treden en samen een (gedeeltelijk) nieuw domein in stappen. Het vraagt van praktijkexperts en onderzoekers dat zij de grenzen van hun domein over gaan (boundary crossing; zie Akkerman en Bakker, 2011). Daarbij moeten zij elkaars 'taal' leren begrijpen.

3 Methode

Om een beeld te krijgen van de doelstellingen en vormgeving van de Kennistafel van PACT en de 'lessons learned' zijn 6 telefonische interviews gehouden met betrokkenen in de periode van 22 januari tot en met 6 februari 2019.

De selectie van de deelnemers heeft plaatsgevonden op basis van de wensen van de opdrachtgever en in overleg met een van de projectleiders van PACT voor Kindcentra. Belangrijkste selectiecriteria waren diversiteit in deelnemers aan de Kennistafel. Dit betekende zowel deelnemers uit de praktijk als de wetenschap, als ook de voorzitter van de Kennistafel, de projectleiders van PACT en een vertegenwoordiger vanuit het bestuur van Het Kinderopvangfonds (financier). Uiteindelijk zijn 2 deelnemers uit de praktijk, een uit de wetenschap, beide projectleiders, de voorzitter en een bestuurslid geïnterviewd.

Voor elk type deelnemer is een aparte leidraad voor de gesprekken ontwikkeld. Overall waren de gesprekken erop gericht informatie te krijgen over:

- Rol aan de Kennistafel
- Motivatie voor deelname
- Samenstelling en selectie van deelnemers

- Oordeel over de samenwerking
- Werkwijze van de Kennistafel
- Opbrengsten van de Kennistafel en lessons learned
- Financiële ondersteuning en borging

De informatie uit alle gesprekken is samengebracht in een integraal verslag dat voor een membercheck is gestuurd aan alle gesprekdeelnemers. De deelnemers hebben daarbij ook zicht gehad op elkaars aanvullingen en opmerkingen. Alle opmerkingen zijn tenslotte verwerkt.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk wordt het integrale verslag van alle gesprekken met betrokkenen van de Kennistafel van PACT gepresenteerd.

4.1 Achtergrond bij Kennistafel PACT voor Kindcentra

Ontstaan

Het Kinderopvangfonds dat de Kennistafel financiert is voortgekomen uit de Stichting Kintent. Vanuit die stichting was na opheffing nog geld beschikbaar. Het Kinderopvangfonds is toen door oud-bestuursleden van de stichting opgericht met het doel het geld ten goede te laten komen aan de sector. Het fonds is gestart met een aantal projecten, zoals Andere Tijden en Alert4You. Hieruit is PACT gegroeid. De 1^e fase van PACT (Pedagogisch PACT) was gericht op de versterking van de professional op de werkvloer en het onderbouwen van interprofessioneel werken. In de 2^e fase van PACT (PACT voor Kindcentra) ligt de nadruk daarnaast ook op een degelijke wetenschappelijke onderbouwing van de werkzame factoren van Kindcentra.

De Kennistafel bestaat nu ruim een jaar en komt voort uit samenwerkingsverbanden waarin praktijk en wetenschap al samenwerkten (waar onder het Wetenschapsteam van PACT). Deze samenwerkingsverbanden zijn afgerond en uitgevloeid in de Kennistafel. De projectleiders van PACT hebben hierin een belangrijke rol gehad.

Veel van de gesproken deelnemers hebben al voor het ontstaan van de Kennistafel deel uit gemaakt van grotere en kleinere samenwerkingsverbanden tussen wetenschap en praktijk.

Doelstelling

De Kennistafel is onderdeel van de werkagenda van het bestuur van Het Kinderopvangfonds en heeft een plek binnen de pijler kwaliteit. Doel is de beweging van IKC te ondersteunen, te versterken in kwaliteit en te verantwoorden door wetenschappelijke onderbouwing. Het vergaren van kennis maakt onderdeel uit van de doelstelling van de Kennistafel.

De opdracht voor de Kennistafel is het ontwikkelen van een kennisagenda binnen een samenwerking tussen het werkveld en wetenschappers en deze samen te laten werken aan onderzoek waarbij de thematieken in gezamenlijkheid zijn vastgesteld. De Kennistafel is gestart met een inventarisering: wat is er al en wat zijn witte vlekken en hoe gaan we die inkleuren, waarbij ook is gekeken naar thematieken die langduriger onderzoek vragen.

Naast ontwikkeling van een kennisagenda, is ook uitvoering van deze agenda onderdeel van de opdracht.

4.2 Samenstelling en selectie van deelnemers

Samenstelling

De Kennistafel bestaat uit 15 deelnemers: IKC koplopers (bestuurders en schoolleiders), wetenschappers (hbo en wo), de projectleiding van PACT en een bestuurslid van het Kinderopvangfonds.

De samenstelling is voor een deel dynamisch; er is een harde kern maar er komen wel nieuwe mensen bij. De samenstelling van de Kennistafel bouwt voort op eerdere projecten. In de samenstelling is gezocht naar de goede mix. Dit doet de projectleiding samen met het bestuur van het Kinderopvangfonds en de voorzitter.

De diversiteit aan zowel wetenschappers (uit verschillen disciplines) als praktijkmensen (komend uit verschillende organisaties) brengt veel invalshoeken bij elkaar. Dit levert rijkere vragen op en brengt veel informatie bij elkaar. Wetenschappers en praktijkmensen verschillen ook nog op een andere manier van elkaar. Wetenschappers verschillen in de mate van flexibiliteit: de mate waarin men bereid is mee te denken (en gaan) met de praktijk. Sommige doen dat sterk, anderen zijn behoudender en houden meer vast aan een bepaalde wetenschappelijke methodiek. Beide is goed en nodig: ruimte en stugheid. Dat laatste zorgt ervoor dat de ruimte voldoende begrenst blijft. Ook in de praktijk zijn er verschillen tussen mensen. Ook hier zijn flexibele mensen die er voor open staan om met een andere bril naar de praktijk te kijken en de meer behoudender mensen die kritisch staan tegenover andere brillen en de eigen (goedwerkende) bril verdedigen. Ook deze zijn beide nodig.

De Adviesraad van PACT voor Kindcentra (waarin onder andere de PO-Raad, jeugdzorg, opvang, CAOP, bonden, gemeentes zijn vertegenwoordigd) adviseert het project PACT voor Kindcentra. Bij de Adviesraad schuift de ook voorzitter van de Kennistafel aan. De Adviesraad kijkt inhoudelijk mee in de zin dat zij kijken hoe ze de inhoud/kennis uit de Kennistafel een plek kunnen geven in de eigen organisatie of aan laten sluiten bij initiatieven waarbij zij betrokken zijn.

Er zijn geen leerkrachten noch pedagogisch medewerkers betrokken bij Kennistafel met uitzondering van een ambassadeur van een van de koplopers die ook leerkracht is. Wanneer vragen op leerkrachtniveau onderdeel zouden worden, zou de Kennistafel anders, veel meer lokaal, georganiseerd moeten worden. Dit vraagt ook andere werkvormen binnen een Kennistafel volgens de voorzitter. De overheid zou dan eigenlijk moeten investeren in vraagarticulatie. Een van de deelnemers geeft aan dat er meer leerkrachten aan de Kennistafel zouden mogen zitten. Dit vergroot de diversiteit.

Selectie

Voor deelname aan de Kennistafel vindt geen selectieprocedure of iets dergelijks plaats. De deelname is veelal gegroeid vanuit eerdere samenwerking. De wetenschappers waren al betrokken bij Pedagogisch PACT of waren al anderszins betrokken bij de thematiek. Daarnaast is door de projectleiders ook gekeken naar een brede samenstelling van de Kennistafel en zijn wetenschappers vanuit verschillende disciplines aangetrokken. Zo zijn er deelnemers vanuit NJi¹, kinderopvang, jonge kind (Universiteit Utrecht), brede school ontwikkeling.

Ook de praktijkmensen komen vanuit bestaande netwerken die er al waren. Zij horen bij de innovatieve IKC's en kunnen dus gezien worden als koploper. Zij fungeren vaak al als voorbeeld voor andere IKC's. Kenmerken van deelnemers vanuit de praktijk aan de Kennistafel zijn dat het bevlogen mensen zijn die

¹ Het NJi vertegenwoordigt de kennis die zowel vanuit de wetenschap, als professionals en ervaringen van jeugdigen en opvoeders beschikbaar is.

bezig zijn met innovatie. Zij weten goed wat er speelt: stellen de vragen waar zij tegen aan lopen. Huidige praktijkdeelnemers aan de Kennistafel houden ook contact met zogenaamde ambassadeurs. Deze ambassadeurs zijn (meestal) werkzaam bij koplopers en werken als landelijk team om de ontwikkeling van IKC's te ondersteunen en kennis te delen. Het Kinderopvangfonds ondersteunt de inzet van deze ambassadeurs door het vergoeden van de inzet van een aantal uren per maand.

De projectleiders merken dat nu de informatie en kennis breder wordt verspreid vanuit de Kennistafel, meer wetenschappers en koplopers willen meedoen aan de Kennistafel. De projectleiders zijn voortdurend bezig om een gezelschap samen te brengen en te houden dat samen wil werken en dat ook samen goede thema's naar boven weet te krijgen.

Rol deelnemers

De praktijkdeelnemers geven aan wat er nodig is voor de praktijk, met andere woorden zorgen voor vraagarticulatie vanuit de praktijk. Het gaat daarbij om het afstemmen van de behoefte vanuit de wetenschap aan de benodigdheden van de praktijk. Ook kijken de praktijkmensen naar de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek en wat de praktijk daar aan heeft. Hier gaat het dan om kennisbenutting in de praktijk.

De wetenschappelijke deelnemers vertalen de behoefte uit de praktijk in onderzoeken en voeren deze onderzoeken ook uit. Wie de onderzoeken uitvoert hangt af van de kennis(gebieden) van de wetenschappers.

De Kennistafel vraagt van deelnemers dat ze goed kunnen samenwerken. Deelnemers moeten er tegen kunnen in een proces te stappen waarvan onduidelijk is hoe dit precies gaat lopen. Deelnemers moeten in staat zijn en de wil hebben om buiten de lijntjes te kleuren, open te staan voor andere benaderingen. Daarnaast vraagt deelname om commitment om je langere tijd te verbinden, Niet alleen persoonlijk, maar ook de organisatie, bijvoorbeeld door tijd en ruimte in de organisatie te maken om onderzoek uit te voeren.

Van praktijkmensen vraagt het daarnaast dat zij dichtbij de eigen praktijk staan en dat zij een onderzoekende houding hebben: flexibel zijn ten aanzien van de eigen opvattingen, veel vragen stellen en kritisch kunnen en willen kijken naar de eigen praktijk.

Rol voorzitter

De voorzitter van de Kennistafel speelt zowel intern als extern voor de Kennistafel een belangrijke rol. *Intern* is de voorzitter vooral procesbegeleider en -bewaker. Dit betekent dat zij bijeenkomsten voorbereid (samen met de projectleiders), bijvoorbeeld door werkvormen vast te stellen die passen bij het thema van de bijeenkomst. Samen met de projectleiders brengt de voorzitter de discussie vaak terug naar het proces: zij kijken met een soort neutrale blik: wat willen we en waar staan we nu. Dat is nodig voor de voortgang. De voorzitter zorgt verder voor verslag. Bijvoorbeeld verslag van ophalen kennisvragen, wat dan weer het begin van de kennisagenda vormde. Daarnaast vormt een belangrijk onderdeel van de rol van voorzitter de regievoering/kwaliteitsbewaking op de inhoud van de uitgevoerde onderzoeken. Dit is tijdrovend, te meer daar bij zowel onderzoekers als bestuur gewerkt moet worden aan verwachtingsmanagement. Bestuur wil/verwacht soms onderzoek dat moeilijk uitgevoerd kan worden; onderzoekers voeren soms het onderzoek uit anders dan door opdrachtgevers bedoeld. *Extern* zorgt de voorzitter samen met de projectleiders voor initiatieven en uitvoering van de kennisdeling. De projectleiders hebben hierin wel de regie. Daarnaast is de voorzitter ook bezig met strategiebepaling van de Kennistafel gericht op duurzaamheid van het samenwerkingsverband en financiering.

Om deze intensieve en belangrijke rol goed uit te kunnen voeren vraagt dit van de vz dat deze wordt erkend door praktijk én wetenschap.

Ondersteuning krijgt de voorzitter vanuit PACT van de projectleiders en administratief- en communicatiemedewerkers voor onder andere website, nieuwsuitingen, publicaties ed.

Rol projectleider

De projectleiders van PACT hebben intensieve rol. Zij bouwen het programma op, maken de agenda's. De Kennistafel is daar onderdeel van. De Kennistafel bouwt voort op de eerdere bestaande bouwgroep binnen PACT. De projectleiders wilden de samenwerking tussen wetenschap en praktijk zoals die in de bouwgroep en het wetenschapsteam al gaande was verder vorm geven binnen PACT voor Kindcentra. Zij hebben de Kennistafel geïnitieerd, opgestart en hebben een voorzitter gezocht.

Nog altijd is de rol groot van de projectleiders. Achter de schermen denken en werken zij mee en ondersteunen de voorzitter om de kennisagenda een plek te geven in grote landelijke programma's/initiatieven. Waar de projectleiders zich richten op de verbinding, is de voorzitter gericht op de uitvoering van de verbinding.

De projectleiders hebben ook een grote rol in het proces van de Kennistafel. De Kennistafel heeft net een eerste fase afgerond waarin een aantal kleine onderzoeken zijn uitgezet om vragen te beantwoorden die relatief snel te beantwoorden waren door onder andere data te verzamelen bij koplopers (kennis die op korte termijn te halen was). De projectleiders zijn zeer actief betrokken geweest in de opdrachtformulering (en financiering), het meedenken met opzet en uitvoering, procesbewaking en de kennisdeling. Dit laatste betekent zorgdragen dat onderzoeken geen papieren toestand blijven maar dat er kennisdeling met het veld, in bijvoorbeeld publieksversies, op gang komt.

Waar de PL dus een grote rol heeft in de opbouw en organisatie en het proces van de Kennistafel, zijn zij inhoudelijk een van de partijen die meepraat. De projectleiders zien dat meer mensen een rol gaan spelen in het borgen van de kennisagenda. De rol van de projectleiders blijft naast de rol van de voorzitter echter onverminderd groot. De samenwerking tussen projectleiders en voorzitter en de continuïteit in deze samenwerking maakt dat zij elkaar goed kennen en vertrouwen en dat er ruimte is voor kritische reflectie.

Rol Bestuur

Het bestuur van het Kinderopvangfonds is de financier van de Kennistafel. Een van de bestuursleden heeft de Kennistafel in de portefeuille. Dit bestuurslid vormt de tussenpersoon van bestuur en projectleiders. Het gaat vooral om voortgang, afstemming en eventueel extra gelden. De Kennistafel heeft inhoudelijk zeggenschap. Beslissingen worden bekrachtigd door het bestuur (in een soort toezichthoudende rol). Het bestuurslid heeft ook een plek aan de KT. Daar is het bestuurslid vooral toehoorder en informant voor de Kennistafel -leden.

4.3 Structuur en werkwijze

Structuur

In de huidige constellatie is de Kennistafel nu een jaar bij elkaar. Doel is deze samenwerking te bestendigen. De Kennistafel komt 4/5 x per jaar bij elkaar. Die frequentie is goed en haalbaar. Op deze manier wordt genoeg voortgang gemaakt. De Kennistafel bestaat uit een vaste kern van ongeveer 15

mensen. Met dit aantal is goed te werken. Wetenschappers schuiven soms extra aan, bijvoorbeeld rond bepaalde onderzoeken. Het is nog onduidelijk of de Kennistafel verder gaat groeien. Met 15 mensen is het werkbaar en dat moet wel zo blijven. Daarnaast wordt ook gewerkt in kleinere teams, bijvoorbeeld alleen wetenschappers rond onderzoek of praktijkmensen en wetenschappers rond een bepaald onderzoek.

De Kennistafel heeft een voorzitter die de agenda van de bijeenkomsten voorbereid en het proces tijdens de bijeenkomsten begeleidt en stuurt.

In het eerste jaar is de Kennistafel nog vooral een overlegtafel. Vanuit de praktijk zijn thematieken opgehaald waarvan is gekeken of de kennis hierover al bestaat en waar nog witte vlekken zitten. Een aantal thema's zijn in onderzoek uitgezet bij wetenschappers. Deze onderzoeken betreffen nog heel erg de basisvragen; het in beeld brengen van (kenmerken) van IKC. Nu is de Kennistafel in een volgende fase beland. Het gaat nu om meer fundamentele thematieken die zijn opgehaald uit de praktijk en die langer/uitgebreider onderzoek vragen, bijvoorbeeld de impact van de IKC op ontwikkeling van kinderen. Deze thematieken zijn vastgelegd in de kennisagenda. Streven is dat nu in kleinere pilotstudies wordt samengewerkt. In deze pilots wordt dan op beperkte schaal onderzoek uitgevoerd waarbij designs kunnen worden uitgetest waar vervolgens in groter onderzoek op voortgebouwd kan worden. Voor dit type onderzoek zullen subsidieaanvragen worden gedaan.

De Kennistafel opereert in relatie tot PACT kindcentra: overal komt de Kennistafel terug in verschillende gremia. Heel belangrijk is dat de Kennistafel niet op zichzelf werkt. Door deelname aan verschillende gremia wordt de Kennistafel breder uitgedragen. De ambassadeurs van PACT (regionale ambassadeurs met veel contacten met scholen/KC in de regio) hebben een grote rol. Via de ambassadeurs wordt de Kennistafel breder gemaakt dan alleen de deelnemers van de Kennistafel. Zij hebben contacten met scholen, KC, opvang en schooladviesdiensten. Bij elke bijeenkomst van de ambassadeurs is een Kennistafel lid aanwezig, meestal de voorzitter en soms vanuit een bepaalde expertise nog een wetenschapper. Hier worden vragen uit de praktijk opgehaald of ideeën en kennis vanuit de Kennistafel doorgegeven en getoetst op praktijkrelevantie. Ook zijn er netwerkdagen waarop zowel ambassadeurs als Kennistafel leden aanwezig zijn.

Werkwijze

De KT is gestart met de vraag: wat zijn nu de vragen die leven in de praktijk waar we als Kennistafel op door moeten werken. De koplopers aan de Kennistafel is gevraagd met welke kennisvragen zij zitten. Aan de wetenschappers is vervolgens gevraagd wat goede manieren zijn om dit te onderzoeken. Zij zijn met voorstellen gekomen en dit is weer besproken met de KT. Vervolgens is een prioritering gemaakt voor korte termijn te beantwoorden vragen. Deze onderzoeksvragen zet de Kennistafel weg bij wetenschappers. Dit kunnen wetenschappers zijn die een plek aan de Kennistafel hebben, maar ook wetenschappers buiten de Kennistafel. De praktijk is betrokken als respondent en denkt mee bij onderzoeksvoorstellen (is dit de manier waarop je het onderzoek ziet zitten). Onderzoeksrapporten worden aan Kennistafel besproken. Hier is de praktijk dus ook gesprekspartner in het onderzoek. Daarnaast is er dus ook een lange termijn strategie voor intensiever en langdurig onderzoek.

Discussies aan de Kennistafel kunnen soms lang en intensief zijn. Het is de voorzitter die dit begeleidt en stuurt. De voorzitter zorgt ook voor verslaglegging. Aan het einde van elke bijeenkomst wordt met elkaar steeds de volgende stap bepaald en het onderwerp voor een volgende keer. Dat kan verschillend zijn zoals: feedback op onderzoeksrapporten, onderling kennisdelen, onderzoeksvragen opstellen. De voorzitter is de spin in het web, want is behalve aanwezig bij de Kennistafel bijeenkomsten, ook aanwezig bij de subgroepen, heeft nauw contact met de projectleiding en schuift indien nodig aan bij

andere PACT bijeenkomsten of daarbuiten. Samen met de projectleiders is de voorzitter verantwoordelijk voor de kennisdeling met het veld en de borging van de Kennistafel.

Een Kennistafel moet de tijd krijgen om de samenwerking te laten groeien. Dit moet goed begeleid worden door de voorzitter. De eerste bijeenkomsten zijn daarbij cruciaal: dan moeten de deelnemers het gevoel krijgen dat ze iets aan de Kennistafel hebben en dat ze met de Kennistafel ook iets kunnen bereiken en betekenen.

Kennisdeling

Doel is dat in het veld niet steeds opnieuw het wiel wordt uitgevonden, maar dat kennis uit de KT wordt benut. Leden van de Kennistafel hebben allemaal een groot netwerk en grote achterban waarin de kennis wordt verspreid. De voorzitter speelt naast de ambassadeurs en leden van de Adviesraad een grote rol in de kennisverspreiding en zoekt samen met de projectleiders naar manieren om dit te doen. Wat daarbij helpt is dat voorzitter en de projectleiders elkaar goed kennen en aanvullende expertise hebben. Zowel projectleiders als voorzitter bekijken de opgeleverde onderzoeksrapporten. De voorzitter voert regie op onderzoeksinhoud; de projectleiders zijn de opdrachtgever. Aangegeven wordt dat de Kennistafel nog wel zoekende is naar een goede borging (verspreiding en benutting) van de kennis in de praktijk. Een van de betrokken organisaties heeft hier veel ervaring mee, heeft dan ook een rol hierin in de Kennistafel en zet zich in samenwerking met de Kennistafel in voor een goede kennisverspreiding. De kennisdeling vindt ook plaats vanuit het fonds. Daarvoor zijn er vaste kanalen met aantal tijdschriften waarin bijvoorbeeld interviews verschijnen, maar kennisdeling verloopt ook via groot netwerk met daarin AVS, PO-Raad en via andere activiteiten van PACT, zoals de masterclasses. Alle opbrengsten zijn daarnaast gratis te downloaden. De kennis die tot nu toe wordt opgeleverd is geen kennis waar medewerkers van instellingen of leerkrachten direct in de dagelijkse praktijk mee aan de slag kunnen

4.4 Motivatie van deelnemers

De praktijk-deelnemers doen om verschillende redenen mee aan de Kennistafel. Een eerste reden is onderzoek meer geïntegreerd de praktijk in te brengen en continue te blijven ontwikkelen. Wanneer onderzoeksvragen gezamenlijk door praktijk en wetenschap worden opgesteld, worden resultaten gemakkelijker geïmplementeerd. Wetenschappelijk onderzoek kan daarbij ook helpen dingen scherper te stellen. Wetenschappelijk fundament helpt om keuzes te maken in de praktijk. Een tweede reden is de drive om nieuwe inzichten te verkrijgen en te delen met het veld. De IKC koplopers worden al heel vaak bevraagd op hun ervaringen. De Kennistafel is een manier om kennis te delen. Laten zien dat je dingen ook anders kan doen zonder daarbij steeds opnieuw het wiel uit te vinden, of beslissingen te nemen op het gevoel. Ten slot spelen persoonlijke redenen een rol, bijvoorbeeld interesse in onderzoek.

Ook de wetenschappelijke deelnemers doen mee aan de Kennistafel om verschillende redenen. Allereerst biedt de samenwerking in de Kennistafel wetenschappers kennis over hoe je de praktijk kan helpen te verbeteren (succesfactoren en belemmerende factoren), hoe je kennis kan gebruiken in de praktijk, en kennis kan genereren uit de praktijk. De Kennistafel is een voorbeeld hoe je daar een goede vorm aan kan geven. Ten tweede is het thema een persoonlijke motivator. Daarnaast zijn er ook belangen vanuit de organisaties om deel te nemen aan de Kennistafel. Bijvoorbeeld omdat een organisatie ten doel heeft onderzoeksmethodieken in te zetten en kennis te ontwikkelen ten dienste van de kwaliteitsverbetering van de praktijk. Zo wordt bijvoorbeeld gekeken hoe N=1 onderzoek zinvol ingezet kan worden. Een andere reden voor deelname kan voortkomen vanuit de missie van de organisatie: het werken aan de kwaliteit van het jeugdstelsel in het algemeen en daarbij de verbinding

te leggen tussen initiatieven vanuit de praktijk, politiek, en beleid. Tot slot is een mogelijk bijkomende voordeel dat de Kennistafel een mogelijkheid biedt voor wetenschappers om aan subsidies te komen.

4.5 Verloop samenwerking

Alle deelnemers spreken over een goede, vruchtbare en inspirerende samenwerking. Hoewel afkomstig uit verschillende werelden is er sprake van gelijkwaardigheid en wederzijds respect voor elkaars expertise. De samenwerking leidt tot een leuke kruisbestuiving en versterking van praktijk en wetenschap. Dat wil niet zeggen dat er geen intensieve discussies zijn. Zoals een van de deelnemers het verwoordt: *Zeer gelijkwaardig en veel wederzijds respect, maar we begrijpen geen bal van elkaar.* Deze discussies zijn opbouwend kritisch. Procesbegeleiding van de voorzitter is wel belangrijk hierbij. Samenwerking vindt nu nog vooral plaats aan de overlegtafel. Hoe de samenwerking vervolgens uitwerkt in de praktijk moet nog zichtbaar worden aan de hand van de pilots .

Praktijkmensen doen niet mee als onderzoeker. Een van de deelnemers heeft aangegeven dat uiteindelijk wel te ambiëren. Nu ligt de focus op het grotere geheel, zoals de vragen over kenmerken van IKC. In een volgende fase zouden ook kleinere onderzoeken uitgevoerd kunnen worden die wel door en met de praktijk worden gedaan in samenwerking met onderzoekers. Het gaat dan meer om lokale vragen die de eigen ontwikkeling versterken. Ook een van de wetenschappelijke deelnemers geeft aan ook ruimte te willen creëren voor N=1 onderzoek naast breder (generaliserender) onderzoek. Dit type onderzoek is interessant omdat niet alleen wordt gekeken naar gemiddelden, maar ook op individueel niveau van kinderen. De kennis die daaruit voort komt is niet alleen lokale kennis. Door N=1 onderzoek te stapelen worden veel kinderen op gedetailleerd niveau bestudeerd; diversiteit wordt hiermee zichtbaar. Dat levert gedetailleerde inzichten op. Het is aanvullend op het bredere onderzoek.

4.6 Financiering en borging

Financiering

Financiering van de Kennistafel vindt plaats vanuit het Kinderopvangfonds. Binnen PACT konden voorstellen gedaan worden voor activiteiten. Een daarvan is de Kennistafel. Het bestuur vroeg een plan inclusief financiële paragraaf². Het fonds stelde vervolgens het bedrag ter beschikking (geoormerkt). Komen er nog tussentijds nieuwe ideeën voor versterking van de Kennistafel en is daarvoor geld nodig dan kan weer een aanvullende aanvraag gedaan worden. Het bestuur stelt geen regels en voorwaarden aan de financiering. Ze zijn ook geen belanghebbende partij. De zeggenschap over de beslissingen/producten/samenstelling van de Kennistafel ligt uiteindelijk wel bij het bestuur maar er is veel vrijheid voor projectleiders en de Kennistafel. Er is een businessplan en dat ligt vast. Vervolgens is door de Kennistafel een plan van aanpak gemaakt en dit is in het bestuur vastgesteld. Elke 3 maanden wordt verantwoording hierover afgelegd. Het bestuur accordeert, maar rol bestuur is vooral ook het bieden van ideeën, suggesties, ondersteuning.

Financiering wordt ingezet voor de voorzitter en ondersteuning van de voorzitter (administratie, communicatie). Het fonds geeft daarnaast geld om korte onderzoeken uit te voeren, maar voor langere

² Opgenomen was hierin de financiering van de voorzitter voor 1 jaar (€25.000) en voor onderzoek inclusief kennisverspreiding en pilot studies (€80.000). Deze getallen zijn indicatief. De Kennistafel is een integraal onderdeel van het PACT programma en daarmee bestaan er allerlei lijnen met andere onderdelen van het programma die moeilijk te kwantificeren zijn.

studies verwijzen ze naar de bestaande subsidiekanalen. Het fonds ondersteunt wel het aanvragen van longitudinaal onderzoek

Het feit dat het geld van het fonds straks wegvalt wordt door de voorzitter wel als enigszins zorgelijk ervaren. *Iedereen wil er nu voor gaan, je hebt door geld slagkracht en faciliteiten om het goede netwerk (bestuurlijk, politiek, wetenschap, praktijk) te continueren. Bang dat dit mogelijk wegvalt...* Kennistafel moet een voorzitter en ondersteuning krijgen; die het netwerk in stand houdt.

Deelnemers worden niet gefinancierd vanuit het fonds. Zij krijgen tijd vanuit de eigen organisatie of omdat het past binnen de missie van de organisatie of omdat het de organisatie voldoende oplevert voor de eigen ontwikkeling. Voor wetenschappers kan het interessant zijn om mee te doen aan de pilotonderzoeken omdat dit meer kansen biedt bij aanvragen voor langlopende onderzoek.

Meerdere deelnemers geven aan dat het belangrijk is dat de organisatie achter de Kennistafel staat. Dat bindt partijen aan de Kennistafel vanuit een eigen verantwoordelijkheidsgevoel. Daarnaast is het gevaar van subsidiering dat een project stopt wanneer de subsidie afloopt. Wel wordt aangegeven dat wanneer leerkrachten betrokken zouden worden, binnen de huidige situatie (krapte) in het onderwijs, financiële ondersteuning noodzakelijk is.

Borging

De financiering vanuit het Kinderopvangfonds eindigt in 2020. Het Kinderopvangfonds ondersteunt de opstart en het neerzetten van de Kennistafel. Daarna moet Kennistafel zelf zoeken naar structurele plek via andere kanalen. Er is geen lineair plan voor de toekomst. Doel is wel de Kennistafel structureel te maken. Er wordt gekeken op welke wijze dit kan en waar aangesloten kan worden bij andere initiatieven zoals NRO/SIA programmering en plannen voor een R&D onderwijsinfrastructuur. Een andere belangrijke route is subsidiering vanuit ZonMW of NRO. De uitvoer van pilotonderzoeken kan de aanvragen versterken. Nadeel van aanvragen binnen bestaande calls is, dat de inhoud van de aanvragen moet passen (of passend gemaakt moet worden). Momenteel wordt ook gekeken of in overleg met programma's thematieken uit de kennisagenda een plek kunnen krijgen in de programmering.

4.7 Opbrengsten

Over het algemeen zijn de deelnemers aan de Kennistafel waarmee is gesproken tevreden over de opbrengsten, met de kanttekening van twee deelnemers dat de Kennistafel nog te kort bezig is om echt zicht te hebben of doelstellingen zijn behaald. Volgens hen is de Kennistafel vooral nog aan het zoeken hoe je de samenwerking vorm en inhoud geeft. Onderdeel van dit proces is het zoeken naar de balans tussen interesses van wetenschap en de praktijk. Het gesprek hierover is goed en helpt. Daarvoor is Kennistafel een hele goede vorm. Ook is de Kennistafel resultaatgericht: het gaat om een integraal programma naar kwaliteitsverbetering. Het is geen vrijblijvend proces, er wordt ergens naar toe gebouwd. Daar zijn nog wel wat slagen voor nodig. De Kennistafel bevindt zich nu nog in een pilot fase: kijken hoe samen concrete activiteiten kunnen worden opgezet in pilots.

Andere deelnemers geven aan dat dit eerste jaar heeft geleid tot producten en delen van kennis. De projectleiders ervaren de opbrengsten tot nu toe boven verwachting. Zo wordt gesproken over consortiumvorming om zo ook actief in de uitvoer van het onderzoek betrokken te raken. Daarnaast zijn zij tevreden over het feit dat ze nu al onderzoeken tot uitvoering kunnen brengen

Aan alle betrokkenen (praktijk, wetenschap, projectleiders, bestuur) biedt de Kennistafel inspiratie. De discussies zijn goed en iedereen is betrokken. Er vindt kruisbestuiving van wetenschap en praktijk plaats. De diversiteit van de deelnemers is de kracht van de Kennistafel.

4.8 Lessons Learned volgens respondenten

Ruimte en tijd

- Essentieel bij het bij elkaar zetten van wetenschappers en praktijkmensen rond een onderwerp is dat je ruimte en tijd maakt om goed kennis met elkaar te maken. Tijd is nodig voor het uitwisselen van ideeën, en voor de oriëntatie op het gemeenschappelijke belang dat je wil dienen en om ieders rol daarin tot ontwikkeling te laten komen. Stel samen een ambitie op: maak duidelijk wat je met elkaar wilt en werk vandaaruit verder.
Heel belangrijk is de opstart: de eerste sessies. De eerste sessies moeten zo goed zijn van kwaliteit dat mensen door willen. Het moet niet het karakter hebben van een vergadering, maar zorg dat het gesprek op gang komt en dat mensen het gevoel hebben 'hier heb ik wat aan'. Pas daarna kan je gaan denken over een agenda en het uitvoeren ervan.

Vragen uit de praktijk

- Kern van de Kennistafel is de hoge kwaliteit van het gesprek tussen wetenschap en praktijk. Daarbij gaat het erom dat aan de slag wordt gegaan met vragen uit de praktijk en dat in de Kennistafel wordt doorgrond wat de vraag achter de vraag is. Daarbij is een voorzitter nodig die dit proces in stapjes weet te leiden. Het gaat erom een situatie te ontwikkelen waarbij je echt doorzoekt naar het fundament achter de vragen die naar boven komen. Daarbij moeten de werkvragen van de onderzoeksvragen worden onderscheiden. Werkvragen zijn vragen die vaak in en door de praktijk zelf eigenlijk wel beantwoord kunnen worden. De onderzoeksvragen zijn vragen op basis waarvan (nieuwe) kennis wordt ontwikkeld.
Het gesprek is belangrijk, maar het is ook van belang om aan productontwikkeling te doen. Het moet een club mensen zijn die aan het werk is met elkaar.

Resultaatgericht

- Een Kennistafel is niet alleen een overlegtafel. De samenwerking moet toewerken naar een resultaat. Voor de Kennistafel van PACT is dat een integraal programma voor kwaliteitsverbetering. Naast kennisdeling is daarbij ook productontwikkeling van belang.

Diversiteit

- De diversiteit van de Kennistafel is de kracht van de Kennistafel. Zowel de wetenschappers als de praktijkmensen zijn divers qua achtergrond, instelling en kennis en ervaring. Dat verhoogt de kwaliteit van de discussies. De diversiteit zou nog breder kunnen door leerkrachten te betrekken. Dit is moeilijk te realiseren vanwege de geringe beschikbaarheid. Het vraagt een grote investering van scholen (zeker in de huidige krappe tijd) en er is dus geld nodig om dit te kunnen realiseren.

Aanloop samenwerking

- Omdat wetenschappers onderling best wel concurrerend zijn, en bovendien niet altijd van elkaar weten waar ze mee bezig zijn, is het lastig om die bij elkaar te krijgen en te laten samenwerken. Daarvoor was de aanloop essentieel: er werd al in projecten samen met

wetenschappers gewerkt.

Gelijkwaardigheid

- Gelijkwaardigheid is belangrijk. Zowel praktijk als wetenschap dragen bij, ieder vanuit de eigen expertise. Het hebben van een gemeenschappelijk doel helpt hierbij, ook al kijkt een ieder vanuit het eigen perspectief. Belangrijk hierbij is ook dat deelnemers elkaar wat gunnen en niet alleen voor de 'eigen zaak' deelnemen (bijvoorbeeld een wetenschapper die dit ziet als een manier om aan geld te komen). Wetenschappers moeten nieuwsgierig zijn naar hoe resultaten van onderzoek uitwerken in de praktijk; praktijkmensen moeten wetenschappelijke onderbouwing zoeken voor de dingen die ze doen. Men moet met andere woorden bereid zijn over de eigen grenzen te stappen (boundary crossing).

Kennisverspreiding en -benutting

- Kennisverspreiding en – benutting is taak van een Kennistafel, maar niet altijd gemakkelijk te realiseren. Actieve regievoering vanuit projectleiding en voorzitter helpt. Ook door de connectie met andere onderdelen van PACT worden de Kennistafel zelf en de opbrengsten breed weggezet. Tenslotte helpt het wanneer betrokkenen een breed netwerk hebben waarin de kennis uit de KT weggezet kan worden.

Facilitering

- Facilitering van de opbouw van een Kennistafel is belangrijk. De gelden vanuit het Kinderopvangfonds zijn nodig om de Kennistafel op te bouwen en neer te zetten. Facilitering van een voorzitter met ondersteuning is nodig, evenals de financiering van eerste initiatieven (kortlopende onderzoeken, kennisdeling). Continuering is daarbij van belang: het wegvallen of vervangen van mensen en het wegvallen van gelden kan een bedreiging zijn voor het voortbestaan van de Kennistafel.
Deze financiering moet wel gebeuren zonder veel regels en voorwaarden te stellen. Mensen moeten eigen verantwoordelijkheid krijgen en de vrijheid om dingen uit te voeren. Dat is unieke aan de Kennistafel: het fonds geeft alleen de randvoorwaarden, maar is geen belanghebbende partij.

Motivatie

- Een initiatief als de Kennistafel vraagt om mensen met een grote drijfveer en de wil om er energie in te steken, en om mensen met denkkraft.

5 Betekenis resultaten voor agendering en regievoering Kennisinfrastructuur

5.1 Wat weten we al over de Kennisinfrastructuur: randvoorwaarden

Dit onderzoek is gestart met een gesprek met de opdrachtgever over de ideeën die er leven over een Kennisinfrastructuur voor het onderwijs en de agendering en regievoering hiervoor. Dit gesprek en conceptstukken over de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs maakt duidelijk dat een Kennisinfrastructuur voor het onderwijs het doel heeft de werelden van onderzoek en onderwijs nauwer met elkaar te verbinden. Niet door nog meer initiatieven te ontplooiën, maar juist om alle activiteiten te verbinden en versnippering tegen te gaan. Verbeterde afstemming tussen ontwikkelingen in de praktijk en onderzoek is hierbij een belangrijk streven. Een R&D-agenda is een instrument om initiatieven, middelen en kennisverspreiding en -benutting beter op elkaar af te stemmen. Inhoudelijk richt een R&D-agenda zich op de ontwikkeling van kennis en ideeën tot bruikbare processen in het onderwijs (vgl. definitie R&D van het CBS, zij). Het gaat daarbij om het ontwerpen van een oplossing voor een probleem in de praktijk (Voogt et al. 2012) waarvoor het verkrijgen van achtergrondkennis en vergoten van wetenschappelijk kennis van belang is, evenals het (door/uit) ontwikkelen van ideeën/producten die het onderwijsproces versterken.

De vraag is nu hoe te komen tot een R&D-agenda en te zorgen dat er regievoering plaatsvindt over de uitvoer van deze agenda. Het model van een Kennistafel wordt verkend als middel om het proces van agendering en regievoering vorm te geven. Voor R&D agendering en regievoering in het kader van een Kennisinfrastructuur van het onderwijs wordt gedacht aan meerdere Kennistafels, die onderling op een of andere manier zijn verbonden waardoor afstemming kan plaatsvinden maar waardoor ook van elkaar kan worden geleerd. Momenteel zijn er vijf onderwijsthema's waarvoor agendering kan plaatsvinden bekend. Deze thema's zijn nog niet dekkend: er komen nog thema's bij. Deze moeten nog opgehaald worden uit de praktijk.

In de Kennistafels werken betrokkenen vanuit de praktijk en onderzoekers samen aan agendering en regievoering over de uitvoer van de agenda, maar wordt ook samen onderzoek uitgevoerd of gezamenlijk onderzoek aangestuurd. Daarnaast moet kennisverspreiding en -benutting worden aangestuurd.

5.2 Waar staat de Kennistafel PACT nu, context lessons learned

De Kennistafel van PACT is nu ruim een jaar actief. Het gaat hier om een Kennistafel die is ingebed in een veel breder programma (PACT). Deze inbedding zorgt voor een sterk inhoudelijke context, waarbij er op verschillende niveaus een relatie bestaat tussen de Kennistafel en andere activiteiten van PACT. Dit betekent dat er niet alleen sprake is van een inhoudelijk netwerk, maar minstens zo belangrijk ook van een persoonlijk netwerk. Voorbeelden hiervan zijn de ambassadeurs³ die stevig met een voet in de praktijk staan en relaties onderhouden met de Kennistafel en op een heel ander niveau de leden van de

³ De ambassadeurs zijn (meestal) werkzaam bij koplopers en werken als landelijk team om de ontwikkeling van IKC's te ondersteunen en kennis te delen. Het Kinderopvangfonds ondersteunt de inzet van deze ambassadeurs door het vergoeden van de inzet van een aantal uren per maand.

Adviesraad die de Kennistafel voeden, maar ook door de Tafel worden gevoed, en die sterke relaties hebben in het netwerk van politiek en beleid.

Het afgelopen jaar is gebruikt voor de vorming van een community met een gezamenlijke doelstelling/ambitie, de invulling van een kennisagenda en de uitvoer van veelal beschrijvend en inventariserend onderzoek (bijvoorbeeld in kaart brengen van kenmerken van IKC). Nu is de Kennistafel op het punt beland om kleinschalig pilotonderzoek uit te voeren en te werken aan aanvragen voor langlopend onderzoek.

Financiering ontvangt de Kennistafel vanuit het bestuur van Het Kinderopvangfonds. Deze financiering stopt in 2022. De financiering heeft gezorgd dat de Kennistafel kon worden opgestart en heeft een impuls gegeven aan eerste activiteiten. Financiering van een voorzitter (en indirect ook projectleiders van PACT), ondersteuning van de voorzitter en eerste (pilot)onderzoeken is belangrijk geweest om die opstart te kunnen maken. Het is nu aan de Kennistafel om te zorgen voor continuïteit na afloop van de financiering. Momenteel zijn leden van de Kennistafel en de projectleiders van PACT bezig met het zoeken naar nieuwe financieringsbronnen en aansluiting bij andere initiatieven. Financiering voor het schrijven van subsidieaanvragen helpt daarbij om de Kennistafel te borgen.

5.3 Lessons learned in relatie tot agendering en regievoering **Kennisinfrastructuur voor het onderwijs**

Een Kennistafel is een model voor de vormgeving van samenwerking tussen praktijk en wetenschap en is gericht op de inventarisatie van kennisvragen vanuit de praktijk, het vaststellen van al bestaande kennisdekking, de benodigde kennisontwikkeling om deze vragen te kunnen beantwoorden en kennisverspreiding en -benutting van verzamelden en ontwikkelde kennis. Op basis van de gespreksronde met deelnemers van de Kennistafel van PACT, analyse van deze gesprekken en literatuur over samenwerking tussen praktijk en wetenschap worden in deze paragraaf aanwijzingen gegeven voor de vormgeving van het proces van agendering voor de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs en de regievoering over de uitvoer van deze agenda. Het onderzoek laat zien dat het model van de Kennistafel van PACT zeker ingrediënten bevat die bruikbaar zijn, maar dat wel rekening moet worden gehouden met het feit dat de context waarin eventuele Kennistafels in de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs gaan functioneren verschilt van de context die hier is onderzocht. In deze paragraaf wordt dit verder uiteen gezet. Het valt buiten de opdracht om een model voor een Kennisinfrastructuur inclusief Kennistafels te leveren, maar de onderzoekers denken graag mee bij vervolgstappen. Achtereenvolgens bespreken we de volgende elementen: de doelstelling, organisatiekenmerken, en de samenwerking en werkwijze.

5.3.1 Doelstelling

Uit onderzoek naar communities (in het onderwijs) en samenwerking tussen betrokkenen vanuit de praktijk en (wetenschappelijk) onderzoekers blijkt dat het hebben van een gezamenlijke doelstelling/ambitie cruciaal is voor een succesvolle samenwerking (Zuiker et al. 2017; Lockhorst et al. 2015). In de context van de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs betekent dit dat doelstellingen en/of ambities moeten worden vastgesteld ten aanzien van de agendavorming (voeding), ten aanzien van regievoering (verbinding, netwerkvorming, uitvoer) en ten aanzien van de output (productie en kennisverspreiding en -benutting) van de Kennistafel. Bij het vaststellen van de doelstelling en/of ambitie gaat het niet alleen om het vaststellen maar ook om het in kaart brengen van welke belangen

de communityleden hebben bij deze doelstelling of ambitie (Borthwick et al. 2003). Goede communicatie over gezamenlijke doelen, verwachtingen en taakverdeling is noodzakelijk om continuïteit te waarborgen (Zuiker et al. 2017).

Specifiek aandacht vraagt wellicht het type onderzoek dat plaats kan krijgen binnen de Kennistafel. Zeker gezien de discussies die gaande zijn over het belang van praktijkgericht versus praktijkonderzoek. Binnen de Kennistafel van PACT hoeft niet al het onderzoek generaliseerbare resultaten op te leveren. Ook praktijkonderzoek (N=1) is mogelijk, maar resultaten hiervan moeten wel verspreid worden om te leren en inspireren. Wanneer de Kennistafel thematisch is ingegeven kan veel praktijkonderzoek leiden tot meer generaliseerbare kennis. De Kennistafel zal in de agendavorming ook uitspraken moeten doen over het type onderzoek dat wordt voorzien.

Met betrekking tot de output van de Kennistafel zien we dat kennisverspreiding een van de taken is van de Kennistafel PACT waarbij de projectleiding van PACT een grote rol speelt. Daarbij zijn een aantal dingen belangrijk:

- Projectleiding en voorzitter hebben grote rol (met ondersteuning vanuit communicatiemedewerker PACT)
- Financiën beschikbaar
- Leden Kennistafel hebben allemaal groot netwerk
- Kennistafel is ingebed in structuur van PACT; Kennistafelleden zijn betrokken/aanwezig bij allerlei activiteiten van PACT
- Ambassadeurs zorgen voor verspreiding
- Alle kennis is vrij beschikbaar

Bovenstaande leert ons dat een Kennistafel kennisverspreiding, laat staan -benutting, niet alleen kan. Voor de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs betekent dit ook dat een samenwerkingsverband tussen onderzoekers en praktijkmensen, in welke vorm dan ook, netwerken om zich heen moet hebben via welke zij de kennis kan verspreiden. Deze netwerken moeten nauw verbonden zijn met (deelnemers van) de Kennistafel waardoor verspreiding gemakkelijk en regelmatig kan plaatsvinden. Daarnaast lijkt een overkoepelende organisatie (vgl PACT met haar projectleiders) die de kennisverspreiding en -benutting stimuleert, initieert en activeert nodig.

5.3.2 *Organisatiekenmerken*

Structuur

Vanuit de Kennistafel van PACT leren we dat sterke inbedding en verankering van de Kennistafel in een inhoudelijke- en organisatiestructuur heel belangrijk is voor het succesvol functioneren van een Kennistafel. Dit betreft niet alleen de financiële, maar ook de inhoudelijke, organisatorische en strategische ondersteuning op verschillende niveaus (van praktijk van de scholen tot de politiek). Deze verankering speelt ook een grote rol bij de kennisverspreiding. Door deelname van leden van de Kennistafel aan andere gremia/activiteiten, maar ook door netwerken op alle niveaus: van deelnemers, voorzitter, projectleider, bestuursleden en leden van de Adviesraad.

De projectleiders en het bestuur in PACT kan gezien worden als een soort projectlaag (aansturing/ondersteuningslaag) boven de Kennistafel. De rol van de projectleiders is binnen PACT heel groot en het lijkt te veel om dit allemaal aan een voorzitter van een Kennistafel over te laten. Dit pleit voor de Kennisinfrastructuur voor een projectbureau dat 'boven' de Kennistafels functioneert. Een gremium als een projectbureau lijkt binnen de context van de Kennisinfrastructuur extra belangrijk

omdat deze ook een rol kan spelen in de verbinding tussen de Kennistafels en tegelijkertijd ook strategische taken (borging, kennisverspreiding en -benutting) heeft.

Een voorzitter van een Kennistafel heeft vooral uitvoeringstaken in het proces in de Kennistafel, als opdrachtgever van onderzoek en in de kennisverspreiding. Voor het functioneren van de Kennistafel van PACT is de voorzitter essentieel. Ook ander onderzoek laat zien dat een voorzitter (coördinator, trekker of vergelijkbare rol) nodig is om processen binnen de samenwerking te begeleiden en sturen, en te werken aan de positie van de samenwerkingsvorm er buiten (de Jong et al., 2017, Exalto et al., 2019). In het voorbeeld van de Kennistafel van PACT zien we dat de projectleiders van PACT hierin ook een grote rol spelen. Een voorzitter moet vooral kwaliteiten hebben in processturing en kennis hebben van zowel praktijk als wetenschap zodat deze een goede gesprekspartner is voor alle deelnemers. Een projectleider moet vooral strategische en organisatorische kwaliteiten hebben.

Samenstelling

Vanuit de Kennistafel van PACT leren we dat diversiteit in de samenstelling van de Kennistafel belangrijk is. Dit betreft zowel diversiteit in betrokkenen vanuit de praktijk als in de onderzoekers van kennisinstellingen.

Vanuit de praktijk kan gedacht worden aan bestuurders en schoolleiders van scholen die 'koplopers' zijn op een thema of onderwijsvernieuwing, of van scholen die door de (regionale) ligging te maken hebben met specifieke kenmerken uit die omgeving (denk aan krimp, multi-etnische samenstelling). Of ook leraren moeten deelnemen aan de Kennistafels dient goed overwogen te worden. Enerzijds vergroot dit de diversiteit van de Kennistafel, kan dit eigenaarschap tot op de werkvloer creëren en kan het de kennisbenutting vergemakkelijken. Anderzijds vraagt dit veel van de scholen en is de kans op sterk leraar/klas gebonden vragen groter. Een vergelijkbare constructie zoals de ambassadeurs binnen PACT lijkt een goede manier om wel de stem van de leraar de Kennistafel in te brengen maar de organisatie van deelname te voorkomen. Gedacht kan worden aan een soort regionale kennismakelaars voor het veld. Deze kennismakelaars staan in nauwe verbinding met scholen in de regio, hebben zicht op de vragen die er op alle niveaus in de scholen leven. Door regelmatige afstemming tussen Kennistafel en kennismakelaars (dit kan door deelname van de kennismakelaar aan de Kennistafel, maar ook door overleg tussen de Kennistafel en de makelaars te organiseren) wordt het veld breed vertegenwoordigd. Of leraren als onderzoeker worden betrokken in uitvoer van onderzoek zou vrijgelaten kunnen worden. Afhankelijk van de vraag, het type onderzoek, en de ambitie van de Kennistafel zelf kunnen leraren wel of niet een onderzoekersrol krijgen.

Diversiteit in onderzoekers kan worden gecreëerd door onderzoekers uit verschillende kennisinstellingen (universiteiten, hogescholen en de VBO sector) aan tafel te plaatsen. Daarnaast is van belang onderzoekers vanuit verschillende disciplines op te nemen. Voor alle onderzoekers geldt dat zij in staat zijn van vragen uit de praktijk onderzoeksvragen te maken. Dit proces en het uitwerken in een onderzoeksdesign hoeft overigens niet altijd aan de Kennistafel zelf plaats te vinden; dat kan ook in subgroepen, mits de uitkomsten weer worden teruggelegd in de Kennistafel.

Om de gewenste diversiteit in de Kennistafel te bereiken is een gerichte selectie aan te bevelen. De Kennistafel van PACT komt voort uit bestaande samenwerkingsverbanden van wetenschappers en praktijkmensen. Dat de Kennistafel van PACT is gestart vanuit al bestaande samenwerkingsverbanden lijkt de afstemming en snelheid van het proces positief te hebben beïnvloed. Voor de Kennisinfrastructuur zou gekeken kunnen worden of op thema's (die nu al zijn vastgelegd) al samenwerkingsverbanden bestaan, bijvoorbeeld de werkplaatsen. Gekeken kan worden of de

thematische samenwerkingsverbanden aangevuld moeten worden met praktijkmensen of onderzoekers met expertise op thema, dit om de diversiteit te optimaliseren.

Een Kennistafel met omvang van 15 personen biedt een groep met voldoende diversiteit, maar is ook voldoende beperkt in omvang om binnen te discussiëren. Voor effectiviteit van de Kennistafel is werken in subgroepen aan te bevelen.

Financiële randvoorwaarden

Financiering van de opstartfase is nodig om de Kennistafel tijd te geven een community te vormen en eerste activiteiten uit (te laten) voeren. De Kennistafel wordt in deze fase als het ware 'neergezet'. Wanneer er geen financiering beschikbaar is verwachten de deelnemers van de Kennistafel van PACT dat de opstartfase veel langer zal duren omdat er dan geen ondersteuning is en al vanaf het begin gezocht moet worden naar financiering van onderzoek. Financiering van (pilot) onderzoek in de opstartfase houdt het tempo erin, zeker als dit onderzoek ook weer als bron voor de samenstelling van de kennisagenda fungeert. Deze basis is nodig om vervolgens 'zelf' verder te gaan. Voor Kennistafels binnen de Kennisinstructuur betekent dit dat zij na opstart financiering op andere manieren bestaansrecht moeten creëren bijvoorbeeld door subsidie vanuit NRO voor onderzoek, maar ook door inzet vanuit de deelnemende organisaties vanuit het oogpunt van onderwijsverbetering en maatschappelijk belang (schoolbesturen, kennisinstellingen). Wanneer financiering voor langlopend onderzoek verloopt via bekende subsidiekanalen (bijv NRO) zou bekeken moeten worden of hieraan specifieke financieringsprogramma's verbonden kunnen worden die voorkomen dat Kennistafels zich moet vormen naar specifieke call vereisten. De ervaring vanuit de Kennistafel van PACT is dat dit belemmerend werkt.

Financiering van een voorzitter of dergelijke functie en een projectbureau lijkt raadzaam voor continuering. Financiering van deelname aan de Kennistafel lijkt niet nodig, sterker werkt mogelijk contraproductief. Zowel vanuit de deelnemer als de organisatie waar vanuit de deelnemer komt moet sprake zijn van een intrinsieke motivatie voor de KT. Dat kweekt eigenaarschap en verantwoordelijkheidsgevoel en voorkomt dat het gezien wordt als een 'project' met een eindigende subsidie.

Het bestuur van Het Kinderopvangfonds (financier Kennistafel van PACT) geeft veel ruimte aan de Kennistafel en fungeert meer als partner dan als opdrachtgever. Zij zijn geen belanghebbende partij waardoor de Kennistafel onafhankelijk kan opereren. Dit geeft stof tot nadenken over de positie van een eventuele financier of financiers. In het kader van de Kennisinstructuur lijkt een onafhankelijk financier moeilijker te realiseren. Zo vertegenwoordigen de raden bijvoorbeeld de eigen achterban en zijn in die zin belanghebbenden. De agendering en het onderzoek, zijn dan niet meer onafhankelijk. Dit zou bijvoorbeeld opgelost kunnen worden door een onafhankelijke Raad van Advies (of vergelijkbaar gremium) te organiseren waarin leden van buiten belanghebbende partijen zitting hebben.

5.3.3 Samenwerking en werkwijze

Communityvorming

Mede met het oog op het belang van vaststellen van een gezamenlijke doelstelling en/of ambitie is tijd nemen voor communityvorming belangrijk (zie ook (Admiraal et al., 2012; Bronkhorst et al., 2013). Ondanks dat de Kennistafel van PACT voortkomt uit bestaande samenwerkingen, is bij de start veel aandacht uitgegaan naar het leren kennen van elkaars werelden en perspectieven waardoor respect voor elkaars expertise is ontstaan. Hierdoor zijn deelnemers bereid uit het eigen perspectief te stappen

en vanuit andere perspectieven te kijken (vgl. boundary crossing, zie Akkerman et al., 2011). Akkerman en Bakker (2011) wijzen hierbij op het belang van brokers; dit zijn personen die bekend zijn met beide domeinen en daardoor kunnen helpen de grenzen over te steken. Bij de samenstelling van de Kennistafels in het kader van de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs zou dit bijvoorbeeld een praktijkexpert kunnen zijn die onderzoek uitvoert in het kader van een promotie.

De start van een Kennistafel is in dit kader extra van belang en stelt hoge eisen aan de inhoud van de eerste bijeenkomsten. Dit vraagt om goede voorbereiding door een voorzitter en in het geval van de Kennistafel PACT ook door de projectleiding. Ook is volgens de deelnemers van de Kennistafel van PACT van belang dat vaststaat waartoe de Kennistafel moet leiden (in de context van de Kennisinfrastructuur voor het onderwijs betreft dit een sterkere verbinding tussen praktijk en wetenschap door agendavorming en regievoering). De start van een Kennistafel bestaat *niet* uit een groep mensen die eens bij elkaar komt en gaat bedenken waarom ze bij elkaar zitten en wat ze gaan doen. De stip op de horizon is al bepaald.

Motivatie en betrokkenheid deelnemers

Deelnemers van de Kennistafel van PACT uit de praktijk en de kennisinstellingen doen mee omdat zij intrinsiek gemotiveerd zijn. Deelnemers uit de praktijk en hun organisaties hebben de wens om ontwikkelingen en vernieuwingen in de scholen of kindcentra wetenschappelijk te onderbouwen, omdat de kennis bruikbaar is binnen de eigen context en/of omdat zij deze kennis ten goede willen laten komen aan het bredere veld. Persoonlijke motieven spelen ook een rol, zoals interesse in onderzoek.

Ook de wetenschappelijke deelnemers doen mee aan de Kennistafel om verschillende redenen. Allereerst biedt de samenwerking in de Kennistafel onderzoekers kennis over hoe je de praktijk kan helpen te verbeteren, hoe je kennis kan gebruiken in de praktijk, en kennis kan genereren uit de praktijk. Daarnaast zijn er ook belangen vanuit de organisaties om deel te nemen aan de Kennistafel. Bijvoorbeeld omdat een organisatie ten doel heeft onderzoeksmethodieken in te zetten en kennis te ontwikkelen ten dienste van de kwaliteitsverbetering van de praktijk. Tot slot spelen ook hier persoonlijke interesses een rol.

De motivatie van deelnemers laat zich samenvatten in een aantal steekwoorden die de deelnemers van een Kennistafel kenmerken: drive, bevologenheid, denkkraft, en interesse. Daar kan geen financiering tegenop.

Werkwijze

Hoewel de context en structuur waarbinnen eventuele Kennistafels in de Kennisinfrastructuur gaan functioneren wezenlijk anders is dan die van de Kennistafel van PACT verschillen de doelstellingen veel minder. Zowel eventuele Kennistafels binnen de kennisinfrastructuur als de Kennistafel van PACT zijn gericht op verbinding van praktijk en wetenschap door gezamenlijke R&D-agendavorming en de regievoering van de uitvoering van deze agenda. Met betrekking tot de werkwijze van de Kennistafel kan een voorbeeld worden genomen aan de Kennistafel van PACT. In de werkwijze van deze laatste zien we een duidelijke fasering:

1. Communityvorming
2. Inventarisatie van thematieken resulterend in overzicht van wat al bekend is en waar zich witte vlekken bevinden
3. Kortlopend onderzoek (onderzoek waarvan resultaten gemakkelijk te genereren zijn: meer overzichtsstudies) uitgezet onder onderzoekers

4. Vaststellen van thematieken voor langduriger onderzoek: ontwikkelen kennisagenda
5. Uitvoeren van korte pilots binnen financiering
6. Aanvraag en uitvoer van langlopend onderzoek (zoals interventie, ontwikkel, evaluatie of effectonderzoek) binnen subsidieprogramma's.

In hoeverre deze werkwijze effectief is valt nog te bezien. De Kennistafel heeft na ruim een jaar tot en met fase 4 uitgevoerd. Deelnemers zijn tevreden over de opbrengsten uit deze fasen. Plannen voor fasen 5 en 6 worden momenteel gevormd. Hiermee lijkt een jaar voor een opstart voldoende, wanneer zoals bij de Kennistafel van PACT de Kennistafel is voortgekomen uit bestaande samenwerking. Een tweede jaar is nodig voor pilotonderzoek en borgingactiviteiten zoals financiering zoeken voor langlopend onderzoek.

Literatuur

- Admiraal, W., Lockhorst, D., & Van der Pol (2012b). An expert study on a descriptive model of teacher communities. *Learning Environments Research*, 15, 345-361. doi:10.1007/s10984-012-9117-3.
- Akkerman, S.F., en Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81, 132-169. doi: 10.3102/0034654311404435.
- Avgitidou, S. (2009). Participation, roles and processes in a collaborative action research project: A reflexive account of the facilitator. *Educational Action Research*, 17, 585-600. doi:10.1080/09650790903309441
- Borthwick, A. C., Stirling, T., Nauman, A. D., & Cook, D. L. (2003). Achieving successful school-university collaboration. *Urban Education*, 38, 330-371. doi:10.1177/0042085903038003003
- Bronkhorst, L. H., Meijer, P. C., Koster, B., Akkerman, S. F., & Vermunt, J. D. (2013). Consequential research designs in research on teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 33, 90-99. doi:10.1016/j.tate.2013.02.007
- CBS (zj). <https://www.cbs.nl/nl-nl/deelnemers-enquetes/deelnemers-enquetes/bedrijven/faq/r%20en%20d-enquete/wat-is-precies-r-d->
- Exalto, R., Klein, T., Lockhorst, D., Sipkens, D., & de Geus, W. (2019). Werkplaatsen onderwijsonderzoek primair onderwijs. Tussenrapportage jaar 2. Utrecht: Oberon.
- Frost, J. H., Akmal, T. T., & Kingrey, J. U. (2010). Planning teacher professional development: The struggles and successes of an inter-organizational collaboration. *Professional Development in Education*, 36, 581-595. doi:10.1080/19415250903396034
- Jong, A. de, Exalto, R., de Geus, W., Kieft, M., Klein, T., & Lockhorst, D. (2017). Werkplaatsen onderwijsonderzoek PO. Tussenrapportage jaar 1. Utrecht: Oberon.
- Krüger, M. L. (2010). De invloed van schoolleiderschap op het onderzoeksmatig handelen van leraren in veranderingsprocessen. Eindrapport Kenniskring Leren en Innoveren. Amsterdam, Nederland: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam
- Lockhorst, D., de Jong, A., van den Berg, I., & van Look, K. (2015). Monitor versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen. Tussenmeting 2015. www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/documenten/rapporten/2015/12/01/monitor-versterking-samenwerking-lerarenopleidingen-en-scholen-tussenmeting-2015
- Meijer, P. C., Oolbekkink, H. W., Meirink, J. A., & Lockhorst, D. (2013). Teacher research in secondary education: Effects on teachers' professional and school development, and issues of quality. *International Journal of Educational Research*, 57, 39-50. doi:10.1016/j.ijer.2012.10.005
- Voogt, J., McKenny, S., Pareja Roblin, N., Ormel, B., & Pieters, J. (2012). De R&D functie in het onderwijs: Drie modellen voor kennisbenutting en – productie. *Pedagogische Studiën* 89 (6), 338-349.
- Zuiker, I., Oomen, C, Schot, W., de Jong, A., Lockhorst, D., & Klein, T. (2017). *Succesvolle werkplaatsen: wat is er nodig voor een vruchtbare onderzoekssamenwerking tussen onderwijspraktijk, hogescholen en universiteiten?*. Utrecht: Universiteit Utrecht en Oberon.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 21 februari 2019 opdracht van de PO-Raad